

ՃԼՈՒ
ԻՆՏՐՈՅԱԿԱՆ

Մկրտչի խնամուտ թեան
Երկիր և Տեառն :
(Ըստ)

Բ. ԵՐԱՅԱՆԻԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի Տպարանի Ե. Մեմեթիսիան

— ՈՒՄՂԷ —

17

4813-ար

1529-ԱԿ

6-33

ՃԸ Ռ
ԲԵՐՈՅԵԿԱՆ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼՍՈՅ

ՏԵԱՌՆ ՄԱՏԹԵՈՍԻ ԱԶԳԱՍԷՐ

ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

2004

—
 P. արդարապես իմն
 —

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Յ. ՄԻԿԷԼՏԻՍԵԱՆ

= 1848 =

Հ. 15-5181

036

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՑՈՒՂՈՐԿՐԳՅՄԱՆ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

**“Սկիզբն խնայող թեան
Երկիւղ Տեան” :**
(Ա-31):

ՍՊՈՐՏԻՎ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

37324-67

— 2431 —

Լ. յս տե տրակիս առա
 ջին տպագրութիւն թիւ
 օրուան մէջ հասնելով
 երկրորդ անգամ տպել
 հարկ եղաւ : Գալրատան
 տղոց պարզ ընթերցման
 վարժութիւն ըլլալու նպա
 տակով շինուած էր՝ իր
 նպատակին հասած հա
 տաւ : Բայց հասարակու
 թեան ձեռքը ապրած
 ու իլը՝ մէկ կողմէն ազէկ

եղաւ , ծուռ հասկըց
ուած կամ մութ մնա
ցած քանի մը տեղեր կան
եղեր , անոնք խմացանք և
այս տպագրութեւս մէջ
զրուցուածքը բանալով ,
ծանօթութիւն տալով ,
բացատրեցինք . և վերջէն
մէկ յաւելուած մը ը-
րինք :

Ճ Ը Ռ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Առաջին-և-երկու-հարյուր-թիւնը,
օգոստոսի-ը և ծագոսի-ը :

ՆՇՄԱՐԻՏ քրիստոնէութեան
կատարեալ առաքինութիւնը
կը ծագի . և մէկ ազգին կարողութիւնը
զօրութիւնը և հարստութիւնը , առաքինութիւնով
կ'ըլլայ : Մէկ ազգին առաքինութիւնն
ալ , ամէն մէկուն առաքինի
ըլլալովն է :

Առաքինութիւնը ամէնուն աղէկութիւն
ընել ուղել է : Աղէկութիւնը ,
ընդհանուրի ըլլալով

առաքինութիւն կ'ըլլայ . մասնա-
ւոր մէկու մը աղէկութիւն ընե-
լով, շատ մը մարդոց գէշութի
հասցընելը՝ անիրաւութիւն է :
Արնայ ըլլալ, որ մէկ աղդի աղէ-
կութեան համար ըրած բանըդ,
ակամայ քիչ մը մարդոց գպչի .
հարկին անհրաժեշտ կերպով պա-
հանջած ատենը անոնց օգուտին
գպչելով, գէշութիւն ըրած չեա
ըլլար : Առաքինութիւն միշտ ընդ-
հանուրի կրնայի . քիչ մը մարդոց
օգուտին համար, աղդ մը չի կոր-
ծաներ :

Բարի դիտաւորութիւնով, ան-
գիտութեամբ մեծ մկաս մը հաս-
ցուցիր, ըրածդ գէշ է, բայց
դուն չարեացապարտ չեա համա-
րիր : Աստ գէշ դիտաւորու-
թիւնով, աղէկ բան մը ըրած
գանուեցար, ամենեւին առա-

քինութիւն ըրած չես ըլլար :
Ասկէց անհրաժեշտ պարտակա-
նութիւններ կը ծագի , որ ամե-
նեւին անխորհրդաբար բան մը
չընես , կամաւ կամ ակամայ ու-
րիշի գէշութէ պատճառ չըլլաս :
Աղէկութիւն ընելու կը ջանաս ,
բայց ձեռքէդ չի գար՝ կամ միջոց
չունիս , աւաքինի ես . աղէկու-
թիւն ընելու համար ունեցած
ջանքդ հերիք է : Բայց ձեռքէդ
կուգայ , կարելի է որ ինձի վնաս
մը կը դպչի ըսելով ես կը փախ-
չիս , աղէկ մարդ չես : Աղէկու մը
աղէկութի ընելու համար՝ շատ
մը մարդոց տունը փոցուցիր , ա-
նիրաւ ես : Հասարակաց օգուտ
մը չընելով մասնաւոր մէկու մը
վնաս մը հասուցիր , անօրէն ես :
Աղմուսախրու թիւն ընելով ,
աղգային գործի մը վրայ տգէտ

մարդ մը դրիր, այն մարդուն ազգէկութիւնն ըրած կ'ըլլաս, բայց ազգին կործանմանը պատճառ եղար, խապար չունիս :

Մարդս պարտական է առաջ հօրը, մօրը, եղբարցը և իր ազգին, յետոյ ուրիշներուն : Իր ազգը կարօտութեան մէջ ձգող և ուրիշ ազգերու օգնութիւնն ընտղներուն ինչ ըսեմ, հայրը կը մօլբացընէ՝ ինքը ուրիշներուն ուղորմութիւնն կուտայ : Բու ազգըդ քեզի համար, ուտելիքէն խմելիքէն զրկելով, եկեղեցիներ շիներ, քրիստոնէական սքեհաւատքը սորվեցուցեր է : Ա՛րբայէն գլուխէն կտրեր, ցուրտէն փատնալով քեզի դպրոցներ շիներ է : Ա՛պերախա, ազգդ իր խեղճութիւնովք քեզ հագացեր է, դունն ինչո՞ւ ան շես հագար : Իր

հօրը պէտք եղած հոգը չի տանե-
լով, ուրիշին աղէկութիւն ընե-
լը, առաքինութիւն չէ, մէկ
կողմէն փառասիրութիւն է, մէկ
կողմէն ալ ապերախտութիւն է,
և անանկ ապերախտութիւն մը,
որով ձեռք ձգելու յուսացած
փառքը անարգութեան կը փոխ-
ուի: «Պատուեա զհայր քո և
զմայր» խօսքը անանկ աստուա-
ծային պատուէր մըն է, որ սք
Մրոց մէջ գրուած ըլլալէն ա-
ռաջ մարդոց սրտին մէջ գրուած
է, և աստուածպաշտութեան
համար անգամ հայրն ու մայրը
անարգելը՝ Քրիստոս տէրն մեր
յայտնի խօսքով պախարակեց. ա-
սանկ ընող փարիսեցիներուն կեղ-
ծաւոր ըսելով: Այլ յայտնի է որ՝
մէկ մարդ մը իր ծնողացը ինչ
պարտք ունի նէ՝ իր ազգին ալ

նայն սպարաքը ունի . բայց մասնաւոր մարդու մը չի վայլեր որ իր ազգը խնամելու համար ծընողքը անխնամ թողու . նմանապէս չի վայլեր որ ուրիշի աղէկութիւն ընելու համար իր ազգը անխնամ ձգէ :

Աիրքերը չարթնցած՝ առաքինութիւնը տղոց սիրտին մէջ տըպաւորելը գիւրին է . տղայք ձեռի կ'ըսեմ, ձեր սպարաքը, անարատ մնալ, գիտութիւն ստանալով կիրքերնիդ զսպել, և որ մը ձեր առաքինութիւնովը ազգերնուս պիտանի ըլլալն է :

Աղէկ բարք ունենալէն ետքը, առաքինութե մէկ մասն ալ աշխատութիւնն է : Ամէն մարդ մէյմէկ արհեստի, կամ գիտութեան, կամ գործքի տէր ըլլալով, իր ազգին պիտանի ըլլալու է :

Մէկ ազգ մը՝ զեղխուածիւնը
 ատելով, սխարղ և խոնարհ բարք
 մը չունենայ նէ, իր բոլոր գի-
 տուածիւնը և արհեստին սրտու-
 զը ոչինչ կ'ըլլայ :

Առաքինուածեան մեծ թշնա-
 մին զեղխուածիւնն է : Սա սէտք
 է, նա սէտք է ըսելով, սէտք չե-
 ղած բաները շատցնող մարդը,
 շատ նեղուածիւն կը քաշէ. և ա-
 մէն կերպ անիրաւուածեան ձեռք
 կը զարնէ : Աւեցածէն գոհ չըլ-
 լար, ուրիշ մըն ալ ստանալ կ'ու-
 զէ. շատ մը անսխտան բաներով
 ամենեւին հարուստ չըլլար : Ա-
 ղէկուկ տուն մը իրեն քիչ կու-
 գայ, մեծ պալատ մը շինելու
 կ'աշխատի, սխարտը շինելէն ետ-
 քը, անօթներ, ձիեր, սպասաւոր-
 ներ, կառքեր սէտք է, վաստը-
 կելու ճամբաներուն ամէն կերպն

ալ աղէկ կուգայ, թէև անիրա-
ւու թեամբ ըլլայ: Առաջ փոխ
կ'առնէ, ետքը չիտար, մինչեւ
անգամ գողու թեան կ'սկըսի. ա-
մէնուհան հետ թշնամի կ'ըլլայ, կը
կործանէ և կը կործանի:

Մէկ ազգի մէջ զեղխու թիւ-
նը թագաւորէ նէ, ամէնը զեղ-
խու թեան հասնելու համար,
մէկզմէկ կը կործանեն: Վարքը
կ'աւրի, առաքինու թիւ կը վեր-
նայ, զեղխու թեանէ ազահու թի,
ազահու թեանէ անիրաւու թի կը
ծնանի, սուտ վկայներ կ'ելլան,
ամուսնական իրաւունքը կը վեր-
նայ, ամէն մարդ անողորմ և ան-
խրդճմտանք կ'ըլլան: Շատ ան-
գամ գողու թեան և մարդասպա-
նու թեան պատճառն ալ այս է,
քիչ բանի կարօտ ըլլող մարդը,
երջանիկ և առաքինի կ'ըլլայ:

Աշխատութիւնը, ժուժկալու-
թիւնը, և բարեկարգութիւնը,
զեղխութեւն և փարթամութեւն նա-
խապաշարմունքը ատելով, մար-
դուս անանկ շահ մը կը գտնան՝ որ
ուրիշները ան շահը չեն գիտեր :

Անկարգ ծախք ընելով մարդս
օրէ օր մտատանջութիւն կը շառ-
ցընէ, և յուսահատութեան մէջ
կ'իյնայ, յուսահատութիւն հոգ-
ւոյ տկարութիւն կը բերէ. հոգւոյ
տկարութիւն ալ խարդախութեւն և
անիրաւութեւն պատճառ ըլլալով
երիտասարդը մեծ յանցանքներու
տէր և ծերը խղճալի կ'ընէ :

Սեծ պարտքի տէր չըլլալու
ճամբան, ամենեւին մանր մունր
պարտքեր չընելն է, վատակիդ
մէկ մասը սրահէ. անոր մի գըպ-
չիք. փորձութեան մը կը հան-
դիպիս, ան ատենը սէտք կ'ըլլայ :

Մարտիանց հարուստ ելլալ՝
 իրիկուան աղքատ պառկիլ կայ .
 ասանկ փորձու թիւնները աղնը
 և ու թեամբ տանողը քիչ է : Չու
 նեւ որու թե՛նէ աւելի , հպար
 տու թիւնովը խեղճ ըլլողներ կան :
 Չափաւ որու թիւնով ասպրեւու
 չափ , ձեռքը բան մնաց ըսինք ,
 այն ալ առջի ունեցած փարթա
 մու թիւնը չի կորսընցընելու հա
 մար կը հատցունէ , բայց կը մը
 նայ : Մշխարհքս տուն փորձու
 թեանց է , ամէն մարդ աշխրքիս
 փորձու թիւները միտքը բերելով
 առաջվընէ բանը գիտնալու է :

Փորձու թեան մը հանգիպե
 ցար , փարթամու թիւնը ձրգէ .
 չափաւ որ եղիլ . պարզ վարք մը
 վարէ . բայց միշտ շնորհքը և վա
 յելու թիւնը չի ձգելով մաքրու
 թիւնը սիրէ . մաքուր և շնորհ

քով ըլլալէն աւելի զարդ պէտք
 չէ քեզի : Աղէկ և քաղաքավար
 ըլլալդ քեզի հերիք է : Քու ա-
 ղէկու թիւնդ և քաղաքավարու
 թիւնդ քեզ ամէնուն պատուել
 կուտայ : Առաջ հարստութեանդ
 համար կը պատուէին , հիմայ
 խելացի և աղնիւ ըլլալուդ հա-
 մար կը պատուեն : Անանկ զուար-
 ճութիւն մը կ'իմանաս , որ ա-
 մենեւին չէիր կարծեր . բարեկա-
 մութիւնը աս վիճակին մէջ կը
 սորվիս . և ճշմարիտ բարեկամ-
 ներ կը գտնաս : Արջանկութիւ-
 նը ուր ըլլալը այս ճամբով կը
 հասկընաս :

Արջանկութիւն աղէկութիւ-
 նով և արդարութիւնով կը գըտ-
 նրվի . երջանկութիւնը մտացա-
 ծին բաներու մէջ մի փնտրուեր .
 սրտի մաքրութենէ և արդարու-

Թե՛նէ աւելի երջանկու թիւն չըլ-
լար : Մինչեւ բարի և արդար
չըլլաս նէ , երջանիկ չես կրնար
ըլլալ : Բարի և արդար ըլլալու
համար , Մտուած մեզ ստեղծեր
է . մեր երջանկու թեան միջոցնե-
րուն մէկը արդարու թիւնն է :
Արդարու թե՛ սահմանէն դուրս
ելլելնուս սէս , թշուառու թիւ-
նը կը տիրէ : Արջանկու թիւնը
ուր փնտրուենք նէ՝ չենք գտնար .
մինչեւ արդարու թեան սահմանը
չի մտնանք նէ , չենք հանգչիր .
երջանիկ չենք ըլլար : Բայց ար-
դարու թիւնը ինչ ըլլալն ալ գիտ-
նալ սէտք է : Մէկ մարդ մը թէ՛
առ Մտուած , թէ՛ առ ընկերն ,
և թէ՛ առ իւր անձը ունեցած
ստարտականու թիւնը վճարելով
կ'ըլլայ արդարու թիւնը , և այս
մտքովս՝ արդարու թիւնը առա-

քինու թիւններուն ամէնն ալ իր
մէջը կը պարունակէ :

Երջանկու թեան համար ան-
յաղթելի բնական փափաք մը
ունենալնիս , Քասկալը աղէկ
հասկըցեր է :

« Քանզի երբ որ մէկ մարդուն
հոգին խելք հասցընէ որ՝ այս
ինչ բանը զինքը իրեն գերադոյն
սիրով սիրած բանին կրնայ հաս-
ցընել , հարկաւ որապէս ինքն ալ
ուրախու թեամբ և սիրով անոր
կը փաթարվի » : (Խորհրդածո-նի-նս
Քասկալայ . Սան Ա . Յօդ . Գ . Բըշ
Խահամար 68) :

« Հիմա քիչ մըն ալ երջան-
կու թեան կողմէն մտածեմք՝ որ
այնքան փափաքով իր ամէն գործ-
քերուն մէջ կը փնտրուէ : Քանզի
ամէն մարդ երջանիկ ըլլալ կ'ու-
զէ , և այս կանոնս բացառու-

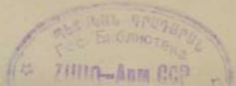
Թիւն չունի : Թէպէտ այլ և այլ
իրարմէ տարբեր միջոցներ գործ
կ'ածեն , բայց ամէնուէն ալ միտ
քը հոս կը նայի . ասոր համար է
որ մէկը պատերազմի կ'երթայ .
մէկալը շերթար . երկուքին ալ
ուզածը և փափաքածը այս է . մի
այն տեսնելու և մտածելու եւ
զանակնին իրարմէ տարբեր է :
Կամքը ինչ ճամբայ բռնէ նէ՝ ա
մէնուէն ալ վերջին նպատակը հոս
կը նայի : Ամէն մարդոց ամէն
գործքերուն շարժառիթը այս է .
մինչեւ իրենք զիրենք մեռցընող
ներուն և իրենք զիրենք կախող
ներուն ալ գիտաւորութիւնը
ասկէց զատ բան չի կրնար ըլլալ :
Սակայն սցոբան գարերի ՚ի վեր՝
որ ամէն մարդ գէպ ՚ի ասոր ի
րենց բոլոր ընթացքը ուղղեր են ,
ասոր առանց հաւատքի հասնող

քնաւ մէկ մարդ մըն ալ չի կայ :
 Ամէնն ալ տրտունջ կ'ընեն . իշխանաւ որ մարդիկ , իշխեցեացնէ-
 ըր , ազնաւահանները , ռամիկ ,
 ծեր , երիտասարդ , ու մայլ , տը-
 կար , գիտուն , ազէտ , առողջ ,
 հիւանդ , ամէն երկիր , ամէն ա-
 տեն , ամէն տարիքի և ամէն վի-
 ճակի մարդիկ կը դանդախին " :
 (Խորհ . Բասիկալայ . Մասն Բ . Յօդ .
 Ա . ԲՂԷ . 241) :

“ Մեր բնական ազգ մուկերը մե-
 զի կ'իմացընէ կոր , որ մեր եր-
 ջանկու թիւնը մեր մէջը փրնար-
 ուելու եմք " : (Խորհ . Բասիկալայ .
 Մասն Բ . Յօդ . Ա . ԲՂԷ . 244) :

” Հասարակ մարդոց և սրբոց
 կեանքը իրարու հետ այս կողմէս
 մտու թիւն ունին , ամէնն ալ
 երջանկու թեան կը փափաքին . և
 տարբերու թիւննին միայն՝ եր-

3732-67

ջանկու թեան առարկայ բռնած
բաներնուն վրայ է, որ անոր
հասնելը երջանկու թիւն կը սե-
պեմք: Ի՛նչ բան որ զիրենք իրենց
երջանկու թիւն սեպած բանին
հասնելու չի թողուր՝ արգելք
կ'ըլլայ նէ, ամէնն ալ անոր թըշ-
նամի կ'ըսեն:

«Աղէկը կամ գէշը՝ Աստուծոյ
կամայը համեմատ դատելու է.
որ ո՛չ անիրաւ կրնայ ըլլալ և ո՛չ
կոյր: Սէր կամքը այս ընտրողու-
թեանս առաջնորդ բռնել չըլ-
լար. որ միշտ չարութեամբ և
մոլորութիւ լեցուն է» : (Խորհ. .
Բասկալայ . Սասն Բ. Յօդ ԺԷ . ԲՊԷ .
452) :

Առ աքինի չեղողը, երջանիկ չի
կրնար ըլլալ, կատարեալ առաքի-
նութեան հիմն ալ սուրբ հա-
ւատքն է: Աշմարիտ հաւատաւ

ցեալ չեղողը կատարեալ առաքի-
նի չըլլար :

Կատարեալ փիլիսոփայ մը ան-
կարելի է որ անհաւատ ըլլայ :
Նէվիզօն . Տէգարդ . Ռասկալ .
Լայպնից . Պօսուէ . Ֆէնէլօն .
Լյօլէր . փիլիսոփայ էին . հաւա-
տացեալ և հասարակ մարդոցմէ
աւելի ջերմեռանդ էին : Նէվ-
զօն Լյօտուծոյ անունը տուած
ժամանակը գլուխը կը բանար և
ոտք կ'ելլէր : Ռուն անհաւատու-
թիւնը փիլիսոփայութի կը կար-
ծես : Խելացի և կատարեալ փի-
լիսոփայ մը՝ արարչութեան հա-
ւատալէն ետքը , կոյս աղջիկան
մը տղայ բերելուն գիւրաւ կը
հաւատայ : Ոչինչէն այսչափ ան-
հուն էակներ ստեղծողին աղջի-
կան մը տղայ բերել տալը դժուար
չէ : Ռու կարճ խելքդ Լյօտուա

ճաճնայ կուսութեանը շի հաս-
նիր . որովհետեւ արարչութեան
վրայ ամենեւին չեա մտմտացեր .
Աստուծոյ արարչութեան մէջ ե-
ղած հրաշալի գաղտնիքներուն
տեղեակ չես :

Ռուսոն անհաւատներուն մե-
ծըն է : Մտիկ ըրէ Պերնարտէն
սէն Ռիչերը , նայէ ինչ կ'ըսէ :
« ()ր մը Ռուսօին հետ Վարիէն
ըսուած լեռը գացինք . երբ որ
լեռանը գլուխը ելանք , փորեր-
նիս անօթեցաւ . ճգնաւորներէն
ստակովնիս կերակուր ուղեւու
միտք ըրինք : Կերակուրի ժամա-
նակէն քիչ մը առաջ վար ինջանք ,
եկեղեցի գացեր էին , Ռուսօն
եկեղեցին երթանք ըսաւ . ճրգ-
նաւորները Աստուծոյ փառաբա-
նութի կը մատուցանէին . մենք
ալ սրտիկ պահարան մը մտանք

աղօթքնիս ըրինք . ճգնաւորնե-
րը խուցերնին երթալ սկսեցին .
Սուսօն փափաքով մը « Աւետա-
րանին ըսածը հիմայ կ'իմանամ .
դի ուր իցեն երկու կամ երեք
ժողովեալ յանուէն իմ , անդ եմ
ես 'ի մէջ նոցա : Հոս խաղաղու-
թեան և երջանկութեան աղ-
գում մը կայ որ մարդուս հողի-
ն մէջը կը մտնայ » . ըսաւ : Ֆէ-
նէլօն ողջ ըլլար նէ ուղափառ
կ'ըլլայիր ըսի . աչուքներէն ար-
ցունք վաղելով և գողգըղալով ,
Ֆէնէլօն ողջ ըլլար նէ անոր փոք-
րաւոր ըլլալու կ'աշխատէի ը-
սաւ . (Սամոնի Մեթան . Տաս .
3 . ԲՆԷ . 507) :

Այս սրատմութիւնը Սուսօի
մեռնելու մօտ ժամանակներն է .
կատարեալ փիլիսոփայ մը քրիս-
տոնէութիւնը չի կրնար ուրա-

նալ . Ռուսօն իր գիրքերուն մէջ
ուրացեր է : Բայց մեռնելուն
մօտ իմացեր է :

Անհաւատներուն ամէնն ալ
մահը մօտենալուն պէս մեղայի
եկեր են , և շատը քրիստոնեայ
մեռեր են . հոս երեւելիներէն
մէկ քանիին անունը տանք . Պու-
լանժէ . Բուռէնտ . Պուլէնսիլ .
Սարգի Տարժան . Սոնթէսքիւ .
Սօբէսդուիս . Պիւֆֆոն . Սօն-
թընէլ . Տամելալիլ . Թոմաս .
Պուդէ . Լանկլ . Բրէսան . Սերսի-
է . Բալիսօդ . Սուլալի . Լարշէլ .
Տիտոօն ալ հաղորդու թի ուղեց ,
բայց քովը քահանայ թող չի ամին :

Սուրբէսին մահուան ատենն
ալ ասանկ պիտի ըլլայ , որովհե-
տեւ ետքի օրերը իւր հիւան-
դու թէ տազնապին մէջը , խըղ-
ճալի ձայնով մը կը սօսար Աս-

տուճոյ երեսէն ինկած եմ. մարդիկ ալ զիս չեն հողար¹: Սուսոյին խելքը ցնորեցաւ, ինքըզինք մեռցուց:

Հաւատքը միշտ կրթութեւն և գիտութեան մայր եղած է. տրդոց իմաստութիւն, ծերոց ուժ կուտայ: Սէր է շնորհալին, սէր է նարեկացին, սէր է խորենացին, սէր են ազգերնիս ազգ ընող սուրբ թարգմանիչները. ասոնց ամէնն ալ կատարեալ քրիստոնէութեամբ ազգերնիս լուսաւորեցին: Այլ ազգին հողին հաւատքն է, հաւատքը կորսընցընելուն պէս կը մեռնի:

Արանելի սուրբ հայրապետներուն ժամանակը, մեր ազգին

¹ Դա՛ճնէն երեւելի բժիշկը մինչեւ մեռնելու ժամանակը անոր բոլիւ եր. այսպէս կը պատմէ:

լուսաւորեալ դարն է . երբ որ
անօրէնութիւն թերահաւատու-
թիւնը տիրեց , ագիտութիւնը
թագաւորեց , կարգն հայոց
պատմութիւնը երբ սուրբ և ա-
ռաքինի վարդապետներ և քրիս-
տոնեաց թագաւորներ ունեցանք ,
գիտութիւնը ծաղկեցաւ , և ազ-
գը պայծառութիւն ստացաւ .
թերահաւատութիւն և մոլու-
թիւն տիրելովն ալ կործանումը
ետեւնուս հասաւ :

Կատարեալ քրիստոնէութե-
նէն աստուածացին շնորհ մը կը
բղխի , երիտասարդներուն սիր-
տը կը մաքրէ և իմաստութեամբ
կը լեցունէ . հաւատքը իմաս-
տութեան լապտերն է :

Վայ այն մարդուն որ քրիս-
տոնէութիւնը , իրեն փառասի-
րութեանը և արծաթսիրութեանը

գործիք ըրեր է : Վայ այն մար-
դուն ալ որ քրիստոնէութիւնը ,
աշխարհքիս կառավարութեանը
գործիք մը կը կարծէ . երկնային
պարգեւ ըլլալուն շի հաւատար .
և Քրիստոսի աստուածութեա-
նը և Նստուածածնայ կուսու-
թեանը վրայ կ'երկրայի :

Ուստի անհաւատ փիլիսո-
փայներուն ամէնէն խելացին էր .
նայէ ինչ կ'ըսէ : « Ար խոստովա-
նիմ որ սուրբ գրոց վսեմութիւ-
նը ինձի կ'ապշեցնէ . և աւե-
տարանին սրբութիւնը սրաիս կ'աղ-
դէ : Փիլիսոփայներուն մեծ մեծ
փառաւոր գիրքերը , աւետարա-
նին քովը ոչինչ են : Նյայէս
պարզ և միանգամայն վսեմ գիրք
մը , մարդու գործք ինչպէս կըր-
նայ ըլլալ : (Վիլ . Ժոս . Գ . ԲՂ .
369) :

Բասկալը Քսի համար մարդարէններէն, նայէ ինչ ուժով ապացոյցներ կը բերէ :

« Քրիստոսի համար եղած ապացոյցներուն ամէնէն զօրաւորը՝ անոր վրայ եղած մարդարէնութիւններն են : Աստուած ալ այս մարդարէնութիւններըս առատ տուաւ . քանզի ասոնց կատարում տուող գործը՝ մէկ հրաշք մըն է որ Ակեղեցւոյ սկիզբէն մինչեւ վերջը կը տեւէ : Աստուած հազար վեց հարիւր տարիի չափ ատեն Մարդարէններ հանեց . և չորս հարիւր տարիի չափ ժամանակ ալ բոլոր այս մարդարէնութիւնները՝ և այս մարդարէնութիւններուն աւանդապահ եղող ազգը ընդհանուր աչխարհի վրայ ամէն դին տարտորդնեց խրկեց : Ահա՛ Յիսուսի Քը

րիստոսի ճննդեան ժամանակին
համար եղած սլաւորաստութիւն
ները ասոնք են . որուն Մէտա-
րանին բոլոր աշխարհքս հաւա-
տալու էր : Չէ՛ թէ միայն հարկ
էր որ մարգարէութիւններ ը-
լան՝ ասիկայ հաւատացընելու
համար , այլ և այս մարգարէութիւններըս բոլոր աշխարհի մէջ
տարածվելու էին , որ ամէն մարդ
հաւատայ :

«Մէկ մարդ մը միայն աշխարհք
եկած ըլլար , և Քրիստոսի դա-
լըստեան ժամանակըն ու եղա-
նակը գուշակէր , և Յիսուս
Քրիստոսի դալը անոր ըրած գու-
շակութիւններուն համեմատ ըլ-
լար , ասիկայ անգամ անհուն զօ-
րութիւն մը կ'ունենար : Բայց
մենք ասկէց շատ աւելի ունիմք :
Իրարու ետեւէ յաջորդող մար-

դիկ կը տեսնեմք անընդհատ չորս հազար տարի , որ ամէնն ալ հաստատապէս՝ և առանց փոփոխութեան մէկը մէկալին ետեւէն կուգայ , և ամէնն ալ իրարու ըրած գուշակութիւնները կ'ընեն : Ասոր հրատարակողը և քարոզողը՝ ամբողջ ժողովուրդ և ազգ մըն է , որ չորս հազար տարի անխախտ կը կենայ՝ ասոր համար եղած գուշակութիւնները հաստատելու և ասլահողընելու համար , և այս ազգիս վրայ ինչ սպառնալիք ըլլայ , և ինչ հալածում որ քաշեն , անհնար է որ ասկէց ետ կենան անոնք . Սեփային գալուստը քարոզելու համար մէկ ազգ մըն են : Ասիկայ մէկ ուրիշ կերպ մը զօրութի ունի :

«Քրիստոսի գալստեան ժամանակը գուշակուած է հրէից ազգին վիճակին կողմէն , հեթանո

ասոց վիճակին կողմէն , տաճարին
կողմէն , և ճիշդ տարիքներուն
համբանքովը :

« Վարդարէները այլ և այլ նը-
շաններ ցուցուցեր են որ Քրիս-
տոսի աշխարհք եկած ատենը սի-
տի ըլլան . հարկ էր ասանք ամե-
նը մի և նոյն ատենի մէջ ըլլային :
Ըստ համար հարկ էր չորրորդ
իշխանութիւնն ալ գար Վանիէ-
լի ցրցուցած եօթանասուն եօթ-
նեակները լրմնեցած ատենը , և
Յուդայի ազգէն գաւազանը վեր-
նար . և Սեփայ այն ատենը աշ-
խարհք գար : Եւ Յիսուս Քր-
իստոս ահա այն ատենը աշ-
խարհք եկաւ , և Սեփայն ես
եմ ըսաւ :

« Վուշակուած էր որ՝ չորրորդ
իշխանութեան ատենը՝ երկրորդ
տաճարին կործանումէն և հրէից

ձեռքէն իշխանութիւնը վերնա-
լէն առաջ, և Ղանիէլի ըսած
եօթնեակներուն եօթանասնե-
րորդին մէջ՝ հեթանոսները կըր-
թըվին, ու դան հրէից պաշտած
Նստուածը պաշտեն պիտի: Աշ-
անիկայ սիրողները իրենց թշնա-
միներուն ձեռքէն պիտի ազատ-
վին, և անոր երկիւղովն ու սիրո-
վը պիտի լեցվին:

« Յիրաւի անանկ եղաւ, որ
չորրորդ իշխանութեան ատենը՝
երկրորդ տաճարին կործանումէն
առաջ՝ և այլն, հրէից բազմու-
թիւնը Նստուծոյ կ'երկրորդադէ,
և հրեշտակային կեանք կը վարեն
աշխարհքիս մէջ. աղջիկները ի-
րենց կուսու թիւնն ու կեանքը
Նստուծոյ կը նուիրեն, երիկ մար-
դիկ ամէն հեշտու թիւններէ և
աշխարհային զուարճու թիւններէ:

րէ ձեռք կը քաշեն : Այն բանն որ՝ Պղատոն չէր կրնար քանի մը ընտրեալ և բարեկիրթ մարդոց հաճեցընել , մէկ գաղտնի զօրութիւն մը քիչ խօսքով նոյն բանը հարիւր հազարներով տգէտ մարդոց կը հաճեցընէ :

« Ի՞նչ են ասոնք : Այս է որ շատ ժամանակ առաջ գուշակուած է . — Հեղից յոգւոյ խմիէ՛ի վերայ ամենայն մարմնոց — (Յովէլ . բ . 28) : Ամէն մարդ ան հաւատութեան և ցանկութեան մէջ ընկղմած էին , ամէն երկիր սիրով բռնընկեցաւ : Իշխանները իրենց մեծութենէն կը հրաժար վին , հարուստները իրենց բարեքէն ետ քաշվեր են , աղջիկները նահատակուելու յանձնառու կ'ըլլան , տղայք անապատ տեղերը երթալ ապրելու համար իրենց

հօրը տուները կը ձըգէն, այս զօ-
րութիւնս ո՞ր տեղաց կուգայ :
Անկէց է որ՝ Արսիայն եկած է :
Ահա ասոնք են անոր գալուներ-
շանները և գործքերը :

« Այրիու հազար տարիի չամբ՝
Իսրայէլացւոց Աստուածը աշ-
խարհքիս աղգաց անթիւ բազ-
մութենէն սրահված էր, և ինչ
ատենվան համար գուշակուած
էր նէ՛ բոլոր հեթանոսները այն
ատենը բաղմութեամբ կուգան՝
ու այս մէկ հատիկ Աստուծոյ եր-
կրտագութիւն կ'ընեն, մեհ-
եանները կը կործանին, թագա-
ւորները անգամ գլուխնին կը ձը-
ռեն ու խաչին կը հնազանդին :
Ինչ են ասոնք : Աստուծոյ Հո-
գին է որ բոլոր աշխարհքի վրայ
սիւռուած է :

« Գուշակուած է որ Արսիայն

պիտի գայ՝ և մէկ նոր ուխտ մը
 պիտի հաստատուէ . որ Ագգիպտոս
 սէն ելած ատեննին տրտաւածը
 պիտի մտցընէ (Ագգ . իգ . 7) :
 Իրեն օրէնքը չէ՛ լմէ դրութեն՝ այլ
 ամէն մէկուն սրտին մէջը պիտի
 դընէ (Ագգ . ծա . 7) : Իր եր-
 կիւղը՝ որ միայն դրութեն երեւոյթ
 մը ունէր , սրտից մէջը պիտի
 արմատացընէ (Ագգ . լա . 33 .
 լբ . 40) :

« Յիսուս Քրիստոսը հրեանե-
 րը պիտի անարգէին՝ և իրենք ալ
 Աստուծոյ պիտի անարգըլէին ,
 որովհետեւ ընտիր այգին խաղո-
 զի տեղ ազոխ (Խօռի) տուաւ
 (Ագգ . ե . 2 . 3 . 4 . և այլն) :
 Ինքեալ ժողովուրդը անհաւա-
 տարիմ և ասկերախա և անհաւատ
 պիտի ըլլար . — Ժողովուրդ ան-
 հաւան և հակառակող — (Ագգ .

կէ . 2) : Աստուած անոնք պիտի
կուրացընէր , որ օրհարարկիւմն
լուսոյն ատենն ալ կուրի պէս
խարխափելով պիտի քալէին (Բ .
() Դ՛՛՛՛՛՛ իր . 28 . 29) :

“ Այլեղեցին նոր սկըսած ատե-
նը պըզտիկ պիտի ըլլար , և ետ-
քը պիտի մեծնար (Ա՛՛՛՛՛՛ . խէ .
1 . և այլն) :

“ Վուշակուած է որ՝ կուսպաշ-
տու թիւնը այն ատենը պիտի իջ-
նայ , և այս Ա՛՛՛՛՛՛ սիայն կուռքերը
պիտի կործանէ , և մարդիկ ճըշ-
մարտին Ա՛՛՛՛՛՛ ստուծոյ պաշտօնին պի-
տի բերէ (Ա՛՛՛՛՛՛ . Լ . 13) :

“ Այուռքերուն մեհեանները
պիտի փրլչին . և ամէն ազգերու
մէջ , և աշխարհքիս ամէն կողմը
անոր չէ թէ անասուն , այլ մա-
քուր պատարագ պիտի ընծայի
(Ա՛՛՛՛՛՛ . ա . 11) :

“Կատարեալ ճանապարհը մարդոց պիտի սորվեցնէ (Մատթ. Բ. 3 : Սիմ. Դ. 2 . և այլն) :

“ Հրէից և հեթանոսաց թագաւոր պիտի ըլլայ (Սաղ. Բ. 6 . 8 : հա . 8 . 11 . և այլն) :

“ Քրիստոսէ ոչ առաջ և ոչ ետքը բնաւ անանկ մարդ մը եկած չէ . որ գոնէ ասոնց մօտաւոր մէկ բան մը ընէ :

“ Այս ըլլալիքներս գուշակող այնքան մարդոցմէ ետքը՝ վերջապէս Յիսուս Քրիստոս աշխարհք եկաւ ու ըսաւ . ահա ես եկայ . ահա ժամանակն է : Եկաւ մարդոց ըսաւ՝ որ մարդս իր անձէն մեծ թշնամի չունի իրեն . զերենք Աստուծմէ հեռացընողը՝ իրենց կիրքերն են . և ինքք անոնք այն կիրքերուն բրոնու թենէն ազատելու և իր շնորհքը անոնց

տալու եկեր է՝ որ ամէն մարդոց
միտ թեամբը մէկ սուրբ Աղե-
ղեցի մը հաստատէ . . . և հրեանե-
րը և հեթանոսները մէկէն այս
Աղեղեցւոյս մէջ բերէ . հեթա-
նոսներուն պաշտամ կուռքերը՝
և հրեայներուն սնապաշտու-
թիւնները վերցընէ .

«Անոնց ըսաւ . ինչ որ Մարդա-
բէնէրը առաջկուց իմաց տուին
որ պիտի բլայ՝ իմ Առաքեալներս
այն բաները սխալ ընեն . Հրեա-
ները սխալ մերժւիին . Այլու ա-
ղէմ բիչ մը ետքը պիտի կործա-
նի . հեթանոսները Աստուած
Ճանչնալու կարգը պիտի մըտնեն .
Եւ դուք այգիին ժողանգը մեռ-
ցընելու դետքը՝ Առաքեալնե-
րս սխալ երթան անոնք այս կար-
գըս պիտի մըտցընեն .

«Այսքը Առաքեալները հրեայ-

ներուն ըսին . դուք պիտի երթաք անէծքի տակ իյնաք . հեթ անոսներուն ալ ըսին . դուք ալ Նստուած պիտի ճանչնաք :

« Նոր ամէն մարդ իկ կը հակառակին անանկ հակառակու թի՛ որ մարմնաւ որ ցանկու թեան յատուկ է . Հրէից և հեթ անսաց այս թագաւօրս երկու կողմէն ալ անարդըլած և աչքէ ինկած է . որ ամէնքը ասիկայ մեռցընելու համար խօսքը մէկ կ'ընեն . Նշխարհքի մէջ օրքան մեծ բան կայ նէ՛ ամէնն ալ մէկ կ'ըլլան , այս նորածին կրօնքիս . դէմ կը դընեն . իմաստունները , խելօք մարդ իկ , թագաւօրները , ոմանք դէմ կը դըրեն , ոմանք կը դատապարտեն , և ոմանք ալ կը մեռցընեն . Նյա ամէն հակառակու թիւններս ըլլալով ալ՝ ահա՛ Յիւ

սուս Քրիստոս քիչ ատենի մէջ
ամէնուէն վրայ ալ տիրելով հրէա-
կան պաշտօնը Արուսաղէմի մէջ
կ'աւրէ՛ որ այդ պաշտօնին կեդ-
րոնն էր . և այն տեղը իրեն առա-
ջին Ալեքէցին կը հաստատէ :
Կոոց պաշտօնն ալ Հռոմէն կը
վերցընէ՛ որ այս ալ կուսպաշտու-
թեան կեդրոնն էր . և իր գլխա-
ւոր Ալեքէցին հոն կը դընէ :

« Պարզ և տկար մարդիկ , ինչ
պէս էին Առաքեալները և առա-
ջին քրիստոնէայները , ամէն աշ-
խարհային բռնուժեանց դէմ
կը դընեն . թագաւորները և
խելացիները և իմաստունները ի-
րենց տակը կ'առնեն . և անանկ
հաստատութիւն զտած կըռա-
պաշտութեան հիմը կը խախտեն :
Ալ այս ամէնըս միայն գուշակող
բանին զօրութեամբը կ'ըլլայ :

« Հրեայները Յիսուս Քրիստոսը Մեսիայ չընդունելու համար մեռցուցած ատեննին՝ անոր Մեսիայ ըլլալուն վերջին հաստատութիւնը տուին : Այլ անիկայ չի ճանչնալու վրայ յամառելովնին՝ անոր անանկ վկայներ եղան, որ մարդ բան չի կրնար ըսել ասոնց տուած վկայութեանը : Այլ անիկայ այն ատենը մեռցրնելովնին՝ և մինչեւ հիմա ուրանալովնին՝ մարդարէնութիւններուն կատարում տուին :

« Այսքան մասնաւոր սխալագայները գուշակված տեսնելով սո՛վ կրնայ Քրիստոսը չի ճանչնալ : Քանզի ըսուած է որ, « Մէկ կարապետ մը պիտի ունենայ (Մատթ. գ 1) : Տղայ պիտի ծնանի (Լուկ. Թ. 6) : Բեթլէհէմ քաղաքը պիտի ծնանի (Մի-

խա . Ե . 2) : Յուդայի ցեղէն
պիտի ծագի (Օնն . խթ . 8 . և
այլն) : Գաւթի աղգէն պիտի գայ
(Բ . թագ . Է . 12 . և այլն : Լ
այի . Է . 13 . և այլն) :

Գլխաւորապէս Լրուսաղէմի
մէջ պիտի երեւի (Սաղա . գ . 1 .
Լագէայ . Բ . 10) :

« Իսելացիներն ու իմաստուն
ները պիտի կ'ուրացընէ (Լայի .
գ . 10) : Լքատներուն և սլղ
տիկ մարդոց պիտի քարտէ Լե
տարանը (Լայի . կա . 1) : Կյ
րերուն աչքը պիտի բանայ և
հիւանդները պիտի կենդանայը
նէ և առողջացընէ (Լայի . լե .
5 . 6) : Սաթը մնալով սրբոն
նին հատնողները լոյսը պիտի հա
նէ (Լայի . խբ . 16) :

« Կատարեալ ճանապարհ պիտի
սորլեցընէ (Լայի . Լ 21) : Լե

Թանտաներուն վարպետ և ուսուցիչ պիտի ըլլայ (Նսմյի . ծե . 4) :
 Աշխարհքիս մեղացը համար զոհ պիտի ըլլայ (Նսմյի . ծգ . 5) :
 Հիմը գրուելու պատուական վէմ պիտի ըլլայ (Ն . իը . 16) :
 Վէմ գլորման և քար գայթակղութեան պիտի ըլլայ (Նսմյի . ը . 14) :
 Արուսազէմ այս քարս ըստ պիտի զարնըլի (Նսմյի . ը . 15) :
 Եկնքը շինողները այս քարս ետ պիտի ձգեն (ՍՂ . ճճէ . 22) :
 Աստուած այս քարս անկիւնի գլուխ պիտի ընէ (անդ) :
 Այսինքն՝ հրեաներն ու հեթանոսները մի և նոյն Աստուածը պաշտելու ասոր միջնորդութեամբը պիտի միաբանին :
 Այս քարս պիտի մեծնայ , ահագին լեռ մը պիտի ըլլայ . և բոլոր երկիրը պիտի լեցընէ (Վան . բ . 35) :

» Ասանկ ալ գուշակուած՝ է
 արհամարհըլիլը (Սաղմ. ճժէ. 22).
 չի ճանչըլիլը (Լեւիտ. 24. 2.
 3). մատնըլիլը (Սաղմ. իս. 10).
 ծախուիլը (Օսե. ժա. 12.).
 ասպտակուիլը (Լեւիտ. ծ. 6).
 ծաղըուիլը (Լեւիտ. ԼԳ. 16). հա-
 ղար կերպ տառասպանք ու նե-
 ղութիւն քաշելը (Սաղմ. կը. 28).
 լեղի խմելը (Սաղմ. կը. 22).
 ձեռք վըններն ու ոտ վընները ծակ-
 վիլը (Սաղմ. իա. 17). երեսը
 թըքնելնին (Լեւիտ. ծ. 6). մեռ-
 ցընելնին (Սաղմ. թ. 26). հա-
 գած լաթերը վիճակով բաժանել-
 նին (Սաղմ. իա. 19) :

» Արրորդ օրը յարութի առ-
 նելը (Սաղմ. ժե. 10. Ուլէ. զ.
 3) : Արկինքը ելլելը (Սաղմ. իսղ.
 6. կէ. 19). Հօր Աստուծոյ աջ
 կողմը նստելու համար (Սաղմ.

ճ/թ . 1) :

» Թագաւորներուն անոր դէմ
 զէնք առնելը (Սաղմ . բ . 2) :
 Հօր Աստուծոյ աջ կողմը կենաւ
 լով իրեն թշնամիները յաղթելը
 (Սաղմ . ճ/թ . 5) : Աշխարհքիս
 Թագաւորներուն՝ ու ամէն ժողովրդոց
 անոր երկրագագութիւն
 ընելիքնին . (Սաղմ . հա . 11) :
 Հրեայներուն ազգաւ մնալիքը
 (Լւրեմ . լա . 36) . Թափառական
 (Աճմ . թ . 9) . և առանց Թա-
 գաւորի և առանց սեղանոյ և
 առանց զոհի (Ուլե . ե . 4) . և
 առանց մարգարէի (Սաղմ . հգ .
 9) մնալիքնին . փրկութեան ըս-
 պասելնին և շի կրնալ գտնելնին
 (Լսայի . ճ/թ . 9 : Լւրեմ . ը . 15) :

» Սիայն Սեսիայն մէկ ըն-
 տիր՝ սուրբ՝ և ուրիշներէն զատ
 ուած մեծ ժողովուրդ մը պիտի

երեւան հանէր, անոր առաջնորդէր և սնուցանէր, և հանգըտեան և սրբութեան տեղը պիտի խօթէր, և Աստուծոյ համար պիտի սրբէր, Աստուծոյ տաճար պիտի ընէր, Աստուծոյ հետ պիտի հաշտեցընէր, մեղաց ծառայութեանէ պիտի ազատէր՝ որ յայտնապէս մարդուս վրայ կը տիրէ, այս ժողովրդեանս օրէնքներ պիտի տար, և այս օրէնքներըս անոնց սրտին մէջը պիտի արտաւորէր, անոնց համար ինքը զինքը Աստուծոյ պիտի նուիրէր, անոնց համար պիտի պատարագուէր, ինքը պիտի ըլլար անբիծ զոհ՝ և զոհ ընող քահանայ, ինքը զինք պիտի զոհէր, իր մարմինը և արիւնը պիտի պատարագէր, բայց Աստուծոյ նուիրածն ալ հաց ու գինի պիտի ըլլար:

Յիսուս Քրիստոս ասոնք ամէնն
ալ ըրաւ :

» Իսու շահուած էր որ՝ աշխարհ
քիս վրաս մէկ Փրկիչ մը պիտի
գայ և սատանային գլուխը պիտի
ջախջախէ , և իր ժողովուրդը ա-
նոնց մեղքերէն պիտի ազատէ .
— Նա վրկէ զիտրայէլ յամենայն
նեղութեց նորա — (Սաղմ . ճիթ .
8) : Նոր կտակ մը պիտի ըլլայ՝ որ
յաւիտեան պիտի մնայ . մէկ ու-
րիշ կերպ քահանայութիւն մը
պիտի ըլլայ Սեւքիսեդեկի կար-
գովք . այս ալ յաւիտեանական
պիտի մնայ : Քրիստոս պիտի ըլ-
լայ փառաւոր , կարող , զօրաւոր ,
բայց անանկ ալ աղքատ և խեղճ՝
որ պիտի ճանչնայը դժուար ըլ-
լայ . ինչ որ է նէ՝ պիտի չի գիտ-
նան , պիտի անարգեն և պիտի
ստրանեն . և իրեն ժողովուրդը

ղինքը ուրանալէն ետքը իրեն ժողովուրդ պիտի չըլլայ . կռապաշտները անիկայ պիտի ընդունին և անոր պիտի դիմեն . Միօն քաղաքը պիտի ձգէ , և կռապաշտութեան կեդրոն եղած տեղը պիտի թաղաւորէ . սակայն հրեայներն ալ միշտ պիտի մնան : Յուդայի ազգէն պիտի ծնանի , և աշխարհք եկած ատենը հրեայները թաղաւոր պիտի չունենան :

” Մէկ անգամ մտածէ որ՝ աշխարհքի սկիզբէն սկսելով՝ անընդհատ կերպով միշտ ակնկալու թիւն կայ որ Մեսիայն պիտի գայ , և անոր երկրպագութիւն կ'ըլլուի : Առաջին մարդը մեղքինկածին պէս՝ այս խոստումս անոր եղաւ . և անկէց ետքը ատեն ատեն մարդիկ ելան , որ ը-

սին թէ՛ Աստուած իրենց յայտ-
ներ էր որ իր ժողովուրդը ազա-
տելու համար Փրկիչ մը պիտի
ծնանի : Անոնցմէ ետքը Աբրա-
համ եկաւ և ըսաւ թէ , ինձի
յայտնուեցաւ որ ինձի ծնանե-
լու տղուս ցեղէն պիտի գայ Աե-
սիայն : Յակոբ տասն և երկու
զաւակ ունէր , յայանեց որ՝ Յու-
գա անուն տղին ցեղէն աշխարհք
պիտի գայ : Ատքը Սովսէս և մե-
կալ Վարգարէները եկան , անոր
աշխարհք գալուն ժամանակը և
կերպը իմացուցին : Մին որ՝ ի-
րենց օրէնքը մինչեւ Աեսիային
տալու օրէնքին ասե՛նը պիտի քը-
շէր , անոր սլատրաստու թիւն մըն
էր : Ալ ասանկով անոնց օրէնքը՝
և Աեսիայինը՝ որուն իրենց օ-
րէնքը միայն սլարդ խոսամուներ
մըն էր , աշխարհքի վրայ պիտի

յաւխտեան մնայ . և իբօք ալ միշտ մնացած է . և վերջապէս Քրիստոսի գալստեանը համար ինչ պարագայներ իմացուցեր է . ինչն է՝ Քրիստոսի գալստեանն ալ նայն պարագայները տեսնուեցան : Ասիկայ զարմանալի բան է :

» Պիտի ըսես . թէ որ այս բաներս յայտնի կերպով հրեաներուն գուշակեցին նէ՛ հրեայները ինչո՞ւ չեն հաւատար : Այս ատանկ յայտնի բանի մը գիմարութիւն բնելնուն համար ինչո՞ւ բնաջինջ չեղան : Պատասխան կուտամ որ՝ ատնց երկուքն ալ ատանկ ըլլալիքը առաջկուց գուշակուած է . թէ՛ ատանկ յայտնի բանի մը չի հաւատալիքնին , և թէ՛ բնաջինջ չըլլալիքնին : Այլ Անսիային համար ասկէց ալ աւելի փառաւոր բան չի կրնար ըլլ

լալ . քանզի միայն մարգարէ
գտնուիլը հերիք չէր՝ սէտք ալ
էր որ՝ անոնց մարգարէութիւն-
ները կասկած չի վերցընելու կեր-
պով մնան : Աւրեմն՝ այս ալ Քրի-
ստոսի գալստեանը և կրօնից
ճշմարտութիւնը ապացոյց մընէ :

” Մարգարէները Քրիստոսի
վրայ ըրած մարգարէութիւննե-
րէն զատ՝ ուրիշ մասնաւոր մար-
գարէութիւններ ալ ըրին . որ-
սէս զի՝ Մեսիային համար ըրած
մարգարէութիւննին առանց ա-
պացոյցի չի մնայ . և մասնաւոր
բաներու վրայ ըրած մարգարէ-
ութիւննին ալ անպտուղ չելլէ :

” Հրեայները կ'ըսէին . — Չիք
մեր թագաւոր բաց ՚ի կայսերէ —
(ԶՊՎ . ՄԹ . 15) . անանկ է՝ նէ՝
Յիսուս Քրիստոսը Մեսիայ էր .
որովհետեւ ունեցած թագաւոր-

և չարչարանք քաշող կը ցըցընեն .
ամօգերուն վրայ՝ և իբրեւ դա-
տաւոր չեն ցըցըներ : Այլ փա-
ռաւորութիւն և աշխարհքի ազ-
դերուն վրայ դատաւորական իշ-
խանութիւն բանեցընելը գու-
շակողները՝ գալուն ժամանակը
չեն յայաներ :

” Անսիայի համար մեծութե-
ն և փառաւորութեան խօսք ըլլայ
’նէ՛ յայանի է որ անոր աշխարհք
դատելու համար գալուն վրայ է
խօսքը . փրկելու համար գալուն
վրայ չէ՛ ” (Ասայի . կղ . 15 . 16) :

Արծեմ այսչափ զօրաւոր ա-
պացոյցներով հաստատեալ հա-
ւատքի մը ճշմարիտ ըլլալուն վը-
րայ տարակոյս չի մնաց :

Ճշմարիտ քրիստոնեայ ըլլանք
զաւկըններնուս գիտութիւն սոր-
վըցնելէն առաջ ճշմարիտ քրիս-

տանէ ու թիւնը սորվեցընենք :

Վրիստանէ ու թիւնը գիտու-
թեան աղբիւրն է՝ որովհետեւ
խոնարհութեան և համեստու-
թեան շնորհք մը տալով, մար-
դուս վրայ զգաստութիւն մը կը
բերէ, զգաստութիւնն ալ խոր-
հրդածութեան տեղի տալով
միտքը կը լուսաւորէ և գիտու-
թեան ընդունակութիւն կու-
տայ :

Սարդս բնականաբար տկար
և տղէտ է, տկար է՝ որովհետեւ
ամէն բանի կարող չէ, տղէտ է՝
որովհետեւ ասպադան չի կրնար
գուշակել. Վստուծոյ ասպաւի-
նելով և աղօթելով ուժ և լու-
սաւորութիւն կ'ըստանայ :

Սարդուս սրտին մէջը աղօ-
թելու բնաւորութիւն մը կայ,
ձախորդութեան հանդիպողը և

դժուար բանի ձեռք զարնողը
 միշտ Աստուծոյ կ'ասլաւինի, ա-
 ղօթելով միսթարութիւն և յա-
 ջողութիւն կը գտնայ: Ամէնէն
 հին ազգերուն սրատմութիւննե-
 րը թղթատէ՛ և ասորվան օրս բու-
 լար աշխարհք սղտրտէ, մեր չի
 գիտցած և չի տեսած ազգերը
 գտիր, միշտ կը տեսնաս որ ամէն
 ազգ հաւատքի մը կը ծառայեն:
 Աստուած մարդս ստեղծեց և
 աշխարհքիս վրայ ձգեց՝ ուրիշ
 բանի չխաղնուիր ըսող հաւատք
 մը չէս գտնար: Այսպիսի կար-
 ծիքները ՚ի սկզբանէ հետէ՛ ամէն
 մարդոց ստրվածին վրայ բան ա-
 ւելցրնելու ելլող մասնաւորաց
 մտքին մողար գտումն է. ամէն
 հաւատք Աստուած իր կարողու-
 թեամբը աշխարհ ստեղծեց, նոյն
 կարողութեամբն ալ խնամելը կը

սորվեցրնէ . ամէն ազգ աշխարհ
 հիս բարեքները յաւիտենականին
 խնամքէն ճանչնալով՝ կարօտ ե-
 ղածնին աղօթելով անկէց կը
 խնդրեն , և խնդրուածնին կա-
 տարելուն համար փառաբանու-
 թիւն կը մատուցանեն : Առսօ-
 անհաւատ մատենագիրը՝ « աղօթ-
 քով Աստուծմէ բան ուղեւը պա-
 րապ բան է՝ միայն Աստուծոյ պար-
 գեւածներուն գոհանալու է՝ և
 արարածոց գեղեցիկ կարգը տես-
 նելով՝ Աստուածային իմաստու-
 թիւնը փառաբանելու է » , կ'ը-
 սէ : Վայց ասոր ըսածին մէջ խեւ-
 քի գէմ նախապաշարում մը կայ .
 մարդս միշտ Աստուծոյ ողորմու-
 թեանը կարօտ է՝ և Աստուած
 ալ իր պարգեւները մարդէս չի
 խնայելէն ետքը , ինչո՞ւ իր սխ-
 ւոյքը աղօթելով չի խնդրէ .

տուած պարգեւացը գոհանալ
պէտք ըլլայ նէ՝ շունեցածնիս ալ
հարկ է խնդրելը : Տուողը ան չէ՝
աշխարհիս կարգը անանկ բերաւ
ըսես նէ՝ դիպուածքի համար գո-
հու թիւն տալ ինչ պէտք է :

Մարդոց մէջ անանկներ կը
գտնուին՝ որ հոգինին զգայա-
րանքներնուն մէջը բանտարկեալ
ըլլալով, աղօթելու բնական բեր-
մունք մը ունենայնիս չեն զգար .
բայց փորձութեան մը հանդի-
պելնուն պէս՝ հոգինին զգայա-
րանքներուն բռնութենէն կ'ա-
ղատի, և ուրիշներուն հետ ա-
ղօթելու կ'սկըսին :

Աղէկ մարդ մը, գլխուն վրայ
հրաշալի կերպով դարձող աստղե-
րը՝ և երկրի վրայ անուշահոտ գե-
ղեցիկ ծաղիկները՝ քաղցրածաշակ
ստուղները՝ և մանր կենդանի

ներուն բնական ազդամամբ վար-
վելնին տեսնալով, Արարիչին կա-
րողութիւնը և զօրութիւնը կը
հասկընայ՝ և Աստուծոյ երկիւղը
սրտին մէջէն չի հանելով, միշտ
փառաբանութի կը մատուցանէ :

Ազօթքին հրաշագործութիւ-
նը և օգուտը ո՛վ կրնայ արժա-
նապէս պատմել՝ մարդուս սրտին
խորունկ տեղը հասնիս նէ՛ յու-
սոյ և փափաքի դանձ մը կը
դանեա :

Չախորդութեան և փորձու-
թեան հասնողներուն որք՝ ողոր-
մած Աստուծոյ պաղատելով ջեր-
մեռանդաբար աղօթելէն ետքը
մխիթարութիւն չէ՛ դաւեր, առ
Աստուած աղօթելով՝ հոգւոյ եր-
ջանկութիւն և սրտի խաղաղու-
թիւն կը ծագի, իր վիճակը Ա-
րարիչին յայտնեց, և իր պիտոյ-

քը անկէց խնդրեց, ուղածը ի
 բն աղէկ ըլլայ նէ՝ Աստուած իր
 մէն չի խնայելը աղէկ գիտէ, չի
 տայ նէ՝ կարելի էր ուղած էս ինծի
 գէշութիւն գար՝ Ա՛ճ զիս սիրե-
 լուն համար խնդիրքս չկատարեց
 ըսելով, գո՛հ կ'ըլլայ. բոլոր փիլի-
 սոփայութիւր հաւատքն է՝ և հա-
 ւատքը փիլիսոփայութե՛նէ՛ն աւե-
 լի է, փիլիսոփայութիւնը ճշ-
 մարտութիւնը փնտրուելու վրայ
 է՝ հաւատքը ճշմարտութե՛ աղ-
 բիւրը կը ցրցընէ, ճշմարտութիւր
 քու մտքիդ մէջը չէ, Աստուծոյ
 ձեռքն է՝ Աստուած ճշմարտու-
 թիւնը յայտնած չըլլար նէ՝ մար-
 դըս բան մը գիտնալիք չունէր,
 աղօթքն ալ այն ճշմարտութիւնը
 ձեռք ձգելուն եղանակն է, ար-
 տաքին փիլիսոփայութիւնը ասոր
 չի կրնար հասնիլ :

Արտաքին փիլիսոփաները ճշմարտութիւնը ուր գտնելիքնին չէն գիտեր, խել մը ատեն ուր ըլլալը գտնելու կ'աշխատին, գըտանք կը կարծեն՝ բայց ձեռք ձը գելու եղանակը, չէն գիտեր, ասոր համար արտաքին փիլիսոփաներուն մէջը այնքան կարծեաց տարբերութիւն կայ, փիլիսոփայութիւնը յայտնեալ ճշմարտութեանց վրայ հիմնողները իրարմտարբեր կարծիքներ հնարելէն ազատ են ։

Աղօթքը հաւատքին գործնական մասն է, մէկ մարդուն հաւատքը իրեն ըրած աղօթքէն կը հասկըցիլի, հաւատքը փիլիսոփայութիւն ըլլալը ընդունողը, աղօթքն ալ գործնական փիլիսոփայութիւն ըլլալը կ'ընդունի, բայց խօսքերնիս հաւատքը՝ ու բարե-

պաշտական գործքերը իրենց խար-
դախութեանը՝ և անձնական օգ-
տին իբրեւ միջոց գործածողնե-
րուն համար չէ :

Արքայապետութեանը մէջ
օրէնք մը կայ՝ այն օրէնքը մեզի
բնականաբար դէպ ՚ի գերազայն
էակին կ'ուղղէ՝ և մեր ամէն
բարեացը սկզբնապատճառ Աստ-
ուած մը կը ճանչընէ . մեր մէջը
ծածուկ ձայն մը կայ՝ միշտ մեզի
կը սօսայ՝ տեղծողիդ փառա-
բանութիւն տուր , զօրութիւնը
տեսնելով զուարճացիր , կարու-
ղութիւնը գիտնալով պիտոյքդ
անկէց ուղէ , և անոր երկրպա-
գութիւն ըրէ . Աստուծոյ գոյու-
թիւնը մեր սրտին մէջը տպաւո-
րեալ է Աստուած աշխարհս չի
խնամեր ըսես նէ՝ գոյութեանը
ապացոյց ի՞նչ կը մնայ , կը խնամէ

ըսես նէ՛ ՚ի հարկէ աղօթից հար-
կաւորութիւնը սկիտի ճանչնաս :

Պլուտարքոս աշխարհիս սկիզ-
բէն մինչեւ այսօր՝ անհաւատ
ազգ մը տեսնուած չէ կ'ըսէ՛ ա-
մէն ազգի մէջ մինչեւ անգամ
բարբարոսներուն մէջ այս աղ-
գումը կայ՝ Պլուտարքոսի ըսա-
ծին յայտնի ապացոյց մըն ալ այս
է՛ որ վայրենի ազգաց մէջը ան-
գամ աղօթել կայ, մանաւանդ
անանկներուն մէջ հաւատքն ու
աղօթքը մէկ ըսելէ, մէկու մը
համար աղօթք ըրած չունի, ան-
հաւատ է ըսելը՝ ճշմարիտ տրա-
մաբանական հետեւութիւն է :

Մարգս ընկերական կենդանի
է՛ և անհաւատ փիլիսոփայնե-
րուն ամէնն ալ ընկերութեան
հիմը հաւատքը ըլլալը հաստա-
տեր են՝ և հաւատք չըլլայ նէ

ընկերութիւն չըլլար ըսեր էն ,
 ուրեմն ընկերութեան մը մէջ ա-
 ղօթք չըլլայ նէ՛ հաւատքին տկա-
 րանալուն և ընկերութեանը քակ-
 ուելուն նշանն է :

Մարդս ընկերական է՛ մինակ
 չի կրնար ապրիլ՝ ընկերական ըլ-
 լալը մարդուս բնական է . ընկե-
 րութիւնը բնական ըլլալով՝ ի հար-
 կէ անոր հիմն ալ բնական կ'ըլլայ .
 այսինքն՝ բնութիւնը անոր կարօտ
 է՛ Աստուած անիկայ մարդոյս չի
 տար նէ՛ մարդս ընկերական չէր
 ըլլար , իր բնական յատկութիւնը
 կ'աւրէր . հաւատքը շինուած բան
 չէ՛ բնական յատկութիւննիս սա-
 հելու համար Աստուծմէ շնորհ-
 ված է . այս ճշմարտութիւնը ան-
 հաւատ փիլիսոփայները անգամ
 չեն կրնար ուրանալ :

Իսոյց այսչափ հաւատքներուն

մէջէն՝ մէկը միայն ճշմարիտ է .
որովհետեւ ճշմարտութիւնը մէկ
է , ճշմարտութեան աղբիւրն ալ
մի է , որ է Մատուած :

Ճշմարտութիւնը վկայութիւն
նով կը ճանչցուի , իրարու հա-
կառակ վկայութիւններ կրնան
ըլլալ . որ վկայութիւնը ստու-
գապէս Մատուծմէ ըլլալը ճանչ-
նալու համար , դատում պէտք
է . բայց դատման պաշտօնն ալ
այսքան է , խօսքին ճշմարիտ կամ
սուտ ըլլալը դատելու ելածին
պէս կը մօլորի . Մատուծմէ եղած
վկայութիւնները դատել չըլլար ,
դատումը երկու հակառակ բա-
նին ստոյգը կը զատէ՝ ճշմարտու-
թիւնը գտնելու կարողութիւն
չունի : Ճշմարիտ հաւատք վրն-
տըւելու համար խելքերնիս ա-
ռաջնորդ բռնել չըլլար . մեր

դատման տկարութիւնը , մեզ
 կը մոլորէ՝ հաւատոյ ճշմարտու-
 թիւնը վկայութիւնով կը գըտ-
 նուի , որ հաւատքին վկայու-
 թիւնները ուժով է նէ , ճշմա-
 րիտ հաւատքը այն է . վկայու-
 թի մը Նստուծմէ ըլլալը հաս-
 տատուի նէ՝ անկէց զօրաւոր վը-
 կայութիւն չըլլար . վկայութիւ-
 նը ինքնին զօրաւոր է , բայց
 հարկ է որ՝ մէջը սուտ կամ շին-
 ծու կամ յետամուտ բան չըլլայ .
 մէկ դիէն վկայութիւն , մէկ դի-
 էն այն վկայութիւններուն հա-
 ւատալ աշխարհիս կասն է , ա-
 ւանց ասոր մարդ չի կրնար ստ-
 բիլ . մարդս հացը սընու-
 ցիչ ըլլալուն համար եղած վը-
 կայութեանը կը հաւատայ՝ ետ-
 քը կ'ուտէ . հիւանդ մը բժշկին
 բժշկելու կարողութիւն ունե-

Նախընկ իր հաւատայ՝ անանկ ինք
բրզինքը կը ցըցընէ, այս ինչ դե-
ղը խմելով բժշկութիւն գտնա-
լու կը հաւատայ՝ այն յուսովը կը
խմէ : Այլէն մարդ՝ թոյնը մեռցը
նող նիւթ մը ըլլալուն կը հաւա-
տան, և բերաննին շէն տանիր .
այսպիսի բաներուն չի հաւատալ
չըլլար՝ փորձելու և դատելու
եւոզը կը մեռնի :

Մարդս լսելով և խօսողին վը-
կայութիւնը բռնելով և հաւա-
տալով խելահաս կ'ըլլայ . վկայու-
թիւնն ալ ընկերութիւնով՝ և ըն-
կերութեան մէջ կ'ըլլայ :

Մարդս ընկերութենէ դուրս
չի կրնար ապրիլ . նախաստեղծին
ժամանակը, ընկերութիւն չի կար, ա-
նոր համար Աճ առաջին մարդուն՝
ընկերութիւն ընելու ղիջաւ, որ ըն-
կերութե՛ն հարկաւոր եղած ճըշ-

մարտութիւնները անոր աւանդէ, և անոր հետ խօսելով բարին ու չարը ճանչցնէ. ետքը երբոր մասնաւոր դատումներէ ծագած մոլորութիւնները շառցան և առաջին աստուածաւանդ ճշմարտութիւնները մթացան, և միայն մէկ մասնաւոր ազգի մը մէջ ամփոփեալ մնացին, նորէն հարկ եղաւ Մատուծոյ՝ մարդոց հետ ընկերութիւն ընել՝ անոր համար մարդ եղաւ, բայց այս անգամիս աւանդած ճշմարտութիւնը անխախտ պահելու համար՝ եկեղեցի մը սահմանեց, այս եկեղեցին չի սահմաներ նէ, ատեն անցնելէն ետքը մէկ մըն ալ մարդ ըլլալ և մարդոց հետ ընկերանալ պէտք կ'ըլլար :

Ճշմարտութիւնը աստուծոյ մեղի կուգայ, Մատուծոյ ճշմար-

տուժիւնն ալ մեծամեծ վկայու-
թիւններով հաստատեալ է . այս
մեծամեծ և զօրաւոր վկայութիւ-
ներն ալ կաթուղիկէ և առաքե-
լական սուրբ եկեղեցւոյ մէջ կը
գտնաս , կաթուղիկէ և առաքե-
լական սուրբ եկեղեցիէն զատ-
ուելուդ պէս կը մտըրիս :

Յ . Ս . Տ .

Book 125

120

50 50 50

